

~~10. august~~

Statsministerens
tale 3. aug. 1942

I et menneskes levnetsløp er det enkelte milepæler som en likesom stanser opp ved. - Stanser opp, og ser tilbake på det som er handt under vandringen fram til den milepel en da står ved.

Vår Konge, Haakon VII, står i dag ved en slik milepel. Han fyller i dag 70 år. I over halvdel av dette tidsrom har han vært Norges Konge, og det er denne del av vår Konges levnetsløp jeg ved denne anledning gjerne vil si noen ord om.

Det var ingen lett oppgave Kong Haakon stod foran da han tilträtte som Norges Konge. Båndet mellom Norge og Sverige, som var blitt mere og mere tynslitt etter som tiden gikk, var endelig slitt over. Vistnok hadde skilsmissen foregått i fredelige former, men allikevel var det nok av minner fra unionstiden, og forskjellige avgjørelser og sider ved oppløsningen, som var egnet til å skape og vedlikeholde en viss bitterhet på forskjellige hold. Denne bitterhet måtte en søke å

få fjernet ved å føre en politikk som kunne skape tillit og forståelse mellom de to folk. En politikk som tok sikte på at et frivillig og vennskapelig samarbeid på nøytrale, men viktige områder, kunne erstatte og innta den oppløste unions plass i begge folks bevissthet.

Og innenfor landets egne grenser måtte det skapes tillit til vårt kongehus. En tillit som kunne bygge opp igjen den gamle norske forståelse mellom Konge og folk. Vi hadde så lenge stått i skyggen av våre naboer, og med Kongen for det meste boende utenfor Norge, at det gamle tillitsforholdet mellom Kongen og folket var ødelagt, - ja, vi kan vel si, at det i stedet var grodd fram gjensidig mistillit.

Disse oppgaver, og mange andre som Konge og folk stod overfor, var som sagt ikke lette, men Kong Haakon hadde bestemt seg for å gå inn i arbeidet med alle sine evner og all sin arbeidskraft. Han hadde som valgsprog valgt løftet "Alt for Norge;" og når vi i dag ser tilbake, så er vi alle enige i hva en av våre diktere har sagt, at dette løftet har han "tifold holdt".

Vi vet at tilliten og fortrøstningen til Kongens person er sterk og absolutt blandt vår hjemmefront i Norge. Det er ofte blitt sagt at årsaken til at vårt folk så mannjevnt, ikke bare slutter opp om Kongen, men også ser opp til ham med en nær

sagt grenseløs fortrøstning og hengivenhet, er hans faste holdning og klare norske stannpunkt etter 9 april 1940.

Dette er riktig nok, men det er ikke hele forklaringen. Jeg tror at denne folkets tillit også må sees på bakgrunn av Kongens personlige innstilling og arbeid fra hans første dag som Konge i Norge og til i dag. Det er nemlig, kanskje litt etter hvert og især i den senere tid, blitt klart for alle, at Kong Haakon alt fra første dag var bestemt på å samarbeide med det norske folk og med Stortinget på et konstitusjonelt og demokratisk grunnlag. Hans faste beslutning var, at han ville være en konstitusjonell Konge i et demokratisk land. Og denne beslutning har han trofast levet etter i disse 37 årene. Derfor kunne Kongen så bestemt avvise den tyske ministers ultimatum den 9 april om å utnevne Quisling til statsminister. Han sa, at hvis han imøtekom denne oppfordring, ville han handle mot Stortingets og hele det norske folks vilje, og derfor var det helt utelukket at han som en konstitusjonell Konge kunne foreta en slik handling. Han la dessuten til noe, som etter min mening klart belyser Kong Haakons personlige syn og innstilling. Han sa nemlig, at hvis han skulle medvirke til en slik utnevnelse så ville han dermed bryte med alt det han hadde arbeidet for siden han ble Norges Konge.

Det er denne konsekvente linje som konstitusjonell Konge, det er hans rettlinjede personlighet, hans innleven i det norske folks mentalitet og hans kjærlighet til Norge gjennom alle disse år, som er grunnlaget for det han har ydet og det han har gjort for vårt land.

I vår saga, og i vår historie ellers, vil vi finne, at kongemakten var aktet og æret av det norske folk. Ja, selv i nedgangstiden, da våre konger bodde i et fremmed land, og folket kjente lite til dem, hadde folket på et vis allikevel tillit til Kongens makt og rettferdighet. Hvis alle andre utveier var stengt for den som mente seg å ha lidt urett, så gikk han til "Kongs", som det het. Og historien forteller oss også, at enkelte av våre konger var elsket og æret av folket.

Jeg tror dog at vi får gå langt tilbake i tiden før vi finner noen, - hvis vi da overhodet finner noen, - norsk Konge som folket hadde sånn tillit til og som stod på en så høy plass i hele det norske folks bevissthet som Kong Haakon VII gjør i dag. Dette er så mye mer bemerkelsesverlig som vi alle vet at den republikanske statsidé hadde mange tilhengere i Norge før 1905. Nå derimot tror jeg en vil ha vanskelig for å finne noen nordmann som mener at kongedømmet bør avløses av republikken. Årsaken til denne forskyvning tror jeg ligger i

var Konges personlighet og hans kloke framferd på alle områder. Alle ser nå, at under Kong Haakons ledelse har vi i Norge fått et kongedømme med de fordeler som kan følge den republikanske statskikk, men uten dens mange ulemper og skavanker.

Og Kongen vant det norske folks tillit, - en tillit som er blitt sterkere og varmere for hvert år som gikk. Fra Nordkap til Lindesnes lærte han folket å kjenne, og folket lærte å kjenne ham. Han var ikke bare Norges Konge, men han ble hele det norske folks Konge. Han var ikke i Norge bare på korte besøk, for å vende tilbake til et annet land. Nei, han bodde til stadighet iblandt oss, og han hadde så vanskelig for å rive seg løs fra sine plikter og sitt arbeid, at det måtte være særlige forhold til stede for at han overhodet kunne ta seg bare en kort ferie.

Og hva Kong Haakon har betydd for samlingen og reisningen av vårt folk etter ulykkesnatten til den 9 april, behøver jeg ikke å si mange ord om. Han fulgte med i tilbaketoget nordover like til Tromsø. Han holdt motet oppe, og han bar alle vansker uten antydning til klage eller til å gi opp. Han var en leder, en fører, og en klok fører. Han var et forbillede for oss andre.

Også han speidet og ventet på at tilstrekkelig hjelp skulle komme, så overfallsmennene kunne bli jaget ut av Norge

allerede den første sommeren. Krigens gang på andre fronter gjorde imidlertid dette umulig, - og Kong Haakon måtte forlate Norge.

Det var en mørk dag, og en tung beslutning. Men Kongen visste at skulle Norge bli et fritt land igjen, så måtte befriddelsen forberedes og planlegges innenfor et fritt lands grenser.

Han forstod, at selv om tyskerne da syntes nokså rimelige å forhandle med, så var dette bare villdyrets lek med sitt offer. Han forstod også, at Norges frihet og selvstendighet ikke kan gjenvinnes ved forhandlinger, men kun ved en avgjørende seir over Tyskland. Og at en sån seir kun kunne vinnes ved en allianse og et samarbeid mellom alle okkuperte land og de land som enda var frie og kjempet for frihetens og demokratiets sak.

Det var vistnok mange gode nordmenn som i disse mørke og onde dager hadde vanskelig for å forstå at Kongen reiste ut av landet. De følte seg så forlatt, så vergeløse, så nasjonalt nakne, nå når Kongen var borte. De mente kanskje, at var Kongen blitt i landet, så ville de tyske røvere ikke blitt så vanskelige å komme over ens med, - kanskje noe av landets selvstendighet også kunne ha blitt berget.

Vi forstår så godt at en slik misnotets stemning gjorde seg gjeldende hos en del av det norske folk, og Kongen forstod den kanskje bedre enn noen annen. Det norske folk, - eller en del av vårt folk, - trodde enda at det fantes litt av retts- og rettferdighetsfølelse hos overfallsmennene. De mente at det ville ha vært mulig å verne om våre loves ukrenkelighet, hvis Kongen hadde vært i landet og ledet landets administrasjon..

Det norske folk ble nok så snart klar over at deres vurdering av tyskerne var en feilvurdering. Det norske folk lærte, - men denne lærdom var dyrekjøpt, - at det ville være letterens å snakke om loves ukrenkelighet med en sulten tiger, enn med en tysker som stod som seierherre i et okkupert land.

I og med at administrasjonen er bygget opp her i England har Kong Haakon samlet om seg, ikke bare våre vepnede styrker av alle våpenarter, som når som helst er villige til å ofre liv og blod for Konge og fedreland, våre 20 a 30,000 sjømenn, som daglig setter livet inn for Norges sak, men også hele det norske folk.

Jeg tror, ja jeg er sikker på, at selv de som sommeren 1940 stod mest uforstående og kanskje også var personlig

bitter over at Kongen og administrasjonen flyttet over til England, nå er Kongen takknemlig for den beslutning som da ble tatt.

Deres Majestet! Vi er kommet hit i dag i tusenvis, vi som hver på vår måte og i hver vår stilling arbeider sammen med Dem og for Dem, og dermed også for Norge.

Vi er kommen for å ønske Dem til lykke med dagen i dag. Det er oss en strålende glede å se Dem så frisk, så sterk og så rank stå sammen med Deres nærmeste, og vi ønsker av hele vårt hjerte, at vi og hele det norske folk ennå i mange år må få den lykke og glede å se Dem stå som Norges Konge og fører.

Dessverre har forholdene umuliggjort at hele den kongelige familie kunne samles om Dem i dag. Især skulle vi ha ønsket at arveprins Harald i dag hadde hatt anledning til å stå ved bestefars side, men vi trøster oss med at det ikke skal vare så lenge før hele den kongelige familie kan samles til en lykkelig forening, og da i vårt kjære Norge.

Vi er ikke kommet bare for å ønske til lykke. Vi er også kommet for å takke Dem, - takke for hva De har vært for Norge, og for hver enkelt av oss. Vi takker Dem for Deres arbeid og innsats i alle de år De har vært Norges Konge, og særlig takker

vi for at De har maktet å samle hele det norske folk om Dem i disse vanskelige tider.

Vi er mange her i dag. Men allikevel er vi få i forhold til de mange hundre tusener av våre vepnede styrker, våre sjømenn ute på alle hav, og dem hjemme i Norge som i dag i stillhet sender Dem sin hyldest og sin takk. Hvor to eller flere møtes i dag i Norge, - ute ved skjærgården, i de brede bygder, i skog eller på fjell, i by eller i bygd, - der vil de med varme i stemmen og blanke øyne si til hverandre:

I dag er Kongen vår 70 år. Gud bevare ham, og gi ham ennå mange lykkelige levedager.

Og til dette ønske slutter vi oss, alle vi som er her.
